

AZ AUSZTRÁL HEROINHIÁNY NYOMÁBAN

Sárosi Péter

Az Nemzetközi Ártalomcsökkentő Egyesület (IHRA) által kiadott *International Journal of Drug Policy* 2008. évi 19/4. száma az ausztrál heroinpiacon 2001-ben kialakult hiány lehetséges okait, magyarázatait járja körül. A cikkek sok olyan tanulságot tartalmaznak, amelyek segítségével jobban megérthetjük az illegális drogpiacon működési mechanizmusait, különösen a büntető-igazságszolgáltatás beavatkozásainak tükrében.

2001 januárjában a heroin hozzáférhetősége drámaian csökkent az ausztrál nagyvárosok utcáin: a hivatalos jelentések szerint a fogyasztói ár 75%-al emelkedett, a heroinfüggők jóval nehezebben jutottak hozzá a szerhez. A váratlan jelenséget az Ausztrál Szövetségi Rendőrség (AFP) és az Ausztrál Vámügyőrség (ACS) nyilatkozataikban a bűnüldöző szervek sikereként könyvelték el, a szövetségi kormány pedig az 1997-ben bevezetett szigorítások eredményességét látta igazolva általa. A sajtó nagy része és sokan a szakmabeliek közül is kritikátlanul elfogadták azt a hipotézist, amely szerint az élénkülő rendőrségi aktivitásnak köszönhetően sikerült olyan fennakadást okozni a terjesztői láncban, illetve olyannyira kockázatosá tenni a herointerjesztést, ami tartós hiányt eredményezett a piacon.

Degenhart és munkatársai az *Addiction* című lapban 2005-ben megjelent tanulmányukban azt írják, hogy a masszív lefoglalások és a prekursor anyagok kivonása a forgalomból vezetett oda, hogy a dél-kelet ázsiai heroinkereskedők inkább könnyebb célpontok felé irányították szállítmányaikat. Fontos tudni, hogy az ausztrál heroinpiacon szinte teljes egészében az Arany Háromszögnek nevezett régióból (Burma, Laosz, Thaiföld) nyeri utánpótlását, az afgán eredetű heroin még ma is csak sporadikusan jelent meg az országban. A kínálatcsökkentő beavatkozások hatásait vizsgáló kutatások, parlamenti és kormánybizottsági jelentések ezidáig nem sok biztató eredményt mutattak fel. Degenharték szerint az ausztrál heroinhiány valószínűleg azon ritka alkalmak egyike volt, amikor a kínálatcsökkentő tevékenység mérhető és tartós sikerrel járt (bár ők is hangsúlyozzák, hogy egyéb okok is közrejátszhattak).

Más kutatók azonban szkeptikusak ezzel a következtetéssel kapcsolatban. John Jiggins, az IJDP legújabb számának gazdaságtörténész szerzője szerint Degenharték nem vették figyelembe a kirakós minden elemét, ezért helytelenül következtettek a heroinhiány okaira is. Hivatkoznak például arra, hogy a rendőrségi lefoglalások jelentősen növekedtek a kilencvenes évek végére: 1993/1994-ben az

ausztrál hatóságok 50 kg heroint foglaltak le, 1999/2000-ben már 734 kilogrammot. Jiggins szerint azonban ezek az adatok torzítanak, mivel a 90-es évek elején még csak a szövetségi hatóságok lefoglalásairól volt pontos statisztika, ezt nem lehet összehasonlítani a kilencvenes évek végének összes rendőrségi lefoglalását mutató adataival. Ha csak a szövetségi hatóságok lefoglalásait nézzük, akkor például 1994/1995-ben több heroint foglaltak le (300 kg) mint 1999/2000-ben (218 kg). A heroinhiányt megelőzően valójában nem volt drámai emelkedés a határokon és belföldön lefoglalt heroin mennyiségében az előző évekhez képest, és kétséges, hogy a lefoglalások valóban képesek voltak ilyen drámai hiányt előidézni a piacon. Weatherburn és Lind 1997-es vizsgálata is ezt látszik igazolni: egy nagyszabású heroinlefoglalás hatásait elemezték Sidney-ben. A kutatók nem találtak összefüggést a rendőrségi akció és a heroin feketepiaci árának, hozzáférhetőségének alakulása között. Wood 2003-as kanadai vizsgálata szintén nem talált bizonyítékot arra, hogy egy nagyszabású brit-kolumbiai heroinlefoglalása jelentősebb hatást gyakorolt volna a heroin feketepiacára Vancouverben. Sőt, a lefoglalás után még csökkenést is mértek a heroin utcai árfolyamában.

Jiggins közgazdászai szemlélettel közelít a témához, és a globális piacok integráns részeként tekint az ausztrál heroinpiacra. Így vizsgálja meg a kereslet és a kínálat alakulását. A 90-es évek végén a heroin iránti kereslet és a heroin importja exponenciálisan növekedett Ausztráliában, a forrásországokban viszont az ópiumtermelés fokozatosan csökkent. Ezek a tényezők elkerülhetetlenné tették a hiány kialakulását, a gazdaságtörténetben nem ritka, hogy egy piac robbanásszerű növekedését látványos zuhanás követi. Az Arany Háromszögben a 90-es évek végén a kormányok az ENSZ felügyeletével jelentős irtóhadjáratokat folytattak, ennek következtében az ópium termőterületei csökkentek (a hivatalos becslések szerint 1996 és 2000 között 57%-al csökkent a burmai herointermelés). A dél-kelet ázsiai bűnszervezetek ezenkívül rájöttek arra, hogy az amfetamin típusú stimulánsok (a helyiek nyelvén *yaa-ba*, avagy dilidrog) előállítása kevésbé körülményes és jobban jövedelmez – így sokan átálltak az amfetamin termelésére. Egy másik világszerte tényező volt a tálibok által 2000-ben bevezetett ópiumtilalom, amelynek hatására az ENSZ becslései szerint 94%-kal (!) csökkent az ópiumtermelés az országban (szinte csak az amerikaiakkal szövetséges területeken maradtak mákültevények). Ez a drámai csökkenés azonban nem eredményezett azonnal heroinhiányt a főként az afgánok által ellátott Nyugat-Európában – a piacok csak késve reagáltak, és akkor is viszonylag korlátozott visszaesés mutatkozott a heroin nyugat-európai hozzáférhetőségében. Jiggins szerint az történt, hogy *a nyugat-európai piacokról kieső afgán heroint burmai exporttal pótolták, amelyet viszont az ausztrál piacoktól vontak el* – ez magyarázza a hirtelen hiányt Ausztráliában. Az ausztrál rendőrség és politikai elit számára persze sokkal tetszetősebb volt a helyi bűnüldözői munka sikerességét hangsúlyozni, mintsem beismerni, hogy a nyugati világ által megvetett táliboknak köszönhető a heroinhiány.

Degenhart és Hall az IJDP ugyanezen számában közölt válaszcikkében azzal érvelnek, hogy Jiggins hipotézise nem ad magyarázatot arra, hogy a heroinhiány miért ilyen drámai hirtelenséggel következett be, és hogy miért nem lépett fel hiány a világ más területein, például Vancouverben, ahová szintén Burmából érkezett a heroin. Azt állítják, hogy a heroinlefooglalások nem közvetlenül idézték elő a heroinhiányt, hanem a terjesztői hálózatok felszámolásán keresztül – így a nagytételű heroinszállítmányok helyét átvették a kis tételben csempésző drogfutárok. A lap szerkesztőségi cikke Jiggins tézisében szintén azt tartja a legfőbb gyengeségnek, hogy mechanikusan következtet a lefooglalási adatokból a bűnüldözői munka sikerességére, holott a nemzetközi terjesztői hálózatok kulcsfiguráinak letartóztatása legalább annyira jelentős lehet. Ezekben az ellenérvekben kétségtelenül van igazság: Jiggins téziséét éppolyan nehéz kétséget kizáróan bizonyítani, mint Degenhartékét. Jiggins azzal védekezik, hogy az ő megközelítése azért hitelesebb, mivel nem kizárólag a bűnüldözésben részt vevő kulcsinformátorok elfogult közlésein alapul, hanem a világpiaci mechanizmusok komplexitását tárja fel. Szerinte sokkal valószínűtlenebb, hogy a néhány száz kilogramm heroint lefooglaló ausztrál rendőrség tevékenysége nagyobb súllyal esne latba, mint a több tízezer hektárnyi mákmezőt kiirtó tálib ópiumtilalom. DeBeck és Wood tanulmánya igazat ad Jigginsnek abban, hogy az általa használt források elsőbbséget élveznek a Degenhart-féle megközelítéssel szemben, mivel kulcsinformátorokkal készített interjúkat a legkevésbé megbízható bizonyítékként tartja számon a szakirodalom.

Kanadai kutatók az IJDP ugyanezen számában beszámolnak arról, hogy Vancouverben az ausztrál heroinhiánnyal egyidejűleg szintén mutatkoztak a kínálat jelentős csökkenésének jelei: ennek vannak a rendőrségi lefooglalási adatokon kívüli indikátorai, például a tűcsere programok által begyűjtött és kiadott fecskendők számának alakulása. Bár 1998 után a tűcsere programok számát és lefoedettségét jelentősen növelték a városban, és 1998 és 2000 között dinamikus tempóban nőtt a kiadott fecskendők száma, 2001 elején a kiadási számok hirtelen csökkenni kezdtek – pont akkor, amikor Ausztráliában bekövetkezett a heroinhiány. Ausztráliához hasonlóan egyéb indikátorokban is mérhető a változás, így például a halálos túladagolások és a heroinlefooglalások csökkenésében. Degenharték rámutatnak arra, hogy Vancouverben a hiány kisebb és fokozatosabb volt, mint Ausztráliában, így például Vancouverben egy év alatt feleannyira gyorsan csökkent a halálos túladagolások száma, mint Ausztráliában egy hónap alatt. Az viszont tény, hogy az 2001-es ausztrál heroinhiány nem volt egyedülálló a világon.

Wodak szintén Jiggins hipotéziséét tartja erősebbnek, bár hangsúlyozza, hogy vannak benne megválaszolatlan kérdések. Ugyanakkor nyugtalanítóbbnak tartja a Degenharték által megválaszolatlanul hagyott kérdéseket: hogy ha valóban olyan sikeres volt a bűnüldözői munka, vajon miért csak a heroin kínálatában következett be hiány, míg az amfetamin piaca egyre bővül? És vajon a terjesztői lánc miért

nem állt helyre ilyen hosszú ideig, holott számos más történelmi példa is van arra, hogy a kulcsszereplők félreállítása után viszonylag rövid átmeneti idő után új elosztóhálózatok születnek? Az olyan drogurak, mint Pablo Escobar, Manuel Noriega és Khun Sa félreállítása sem eredményezett olyan tartós droghíányt, mint amit Ausztráliában tapasztaltunk. A korábbi heroinhiányok esetében ezenkívül szintén találunk valamilyen drámai változást a forrásországokban, így például a 70-es években a török ópium-kereskedelem elfojtása nyomán szintén heroinhiány alakult ki Ausztráliában (bár az nem bizonyult olyan drámáinak). Törökország helyét vette át aztán az Arany Háromszög, majd annak helyét Afganisztán. (Azt a jelenséget, melynek során az egyik drogtermesztő régió repressziója után a termesztés egy más országba tevődik át, az ENSZ jelentések léggömb-effektusnak is nevezik.) Így hát Wodak szerint sokkal valószínűbb az a magyarázat, hogy a forrásországokban végbemenő drasztikus piaci átrendeződés felelős az ausztrál heroinhiányért.

De mit is eredményezett a heroinhiány Ausztráliában? Már beszéltünk róla, hogy a herointúladagolások számában látványos (1999 és 2003 között 68%) csökkenés következett be. Ez volt a legpozitívabb hatás. Szintén rendkívül pozitív fejlemény volt az, hogy a heroinfüggőséghez kapcsolódó vagyoni elleni beszerzési bűncselekmények száma is visszaesett. Kevésbé pozitív folyamatok is lejátszódtak azonban, így például az injekciós amfetamin- és kokainhasználatban bekövetkezett növekedés (valószínűleg sok heroinhasználó állt át más drogok használatára). Mivel a kokaint jóval gyakrabban injekciózzák be, mint a heroint, ez a HIV és hepatitis fertőzések kockázatának növekedését is eredményezte. Az amfetaminmal kapcsolatos pszichózis miatt kezelték száma 2000 és 2004 között 59%-kal emelkedett. A szintetikus drogok gyakorlatilag bárhol könnyen előállíthatók, így a forrásországoktól függő törékeny, rugalmatlanabb heroinpiachoz képest az amfetamin-piac rugalmasabb, nem kötődik speciális földrajzi régiókhoz.

Az éremnek van egy másik oldala is, amelyet az IJDP nem tárgyal: miként hat az ópiumtermelés hirtelen repressziója a termelői országokban. A holland Transnational Institute 2008. augusztusában publikált tanulmánya azonban pontosan azt vizsgálja, hogy az ópium-termelés visszaszorítása milyen következményekkel járt Dél-Kelet Ázsiában a máktermesztésből élő földműves népességre. A TNI alapos történelmi elemzést ad az Arany Háromszög mint ópium-termesztő régió kialakulásáról, a 80-as és 90-es években való felvirágzásáról, majd az utóbbi években bekövetkezett hanyatlásáról. Felhívják a figyelmet arra, hogy az ENSZ nyomására a helyi kormányzatok radikális, gyakran erőszakos ópiumirtó hadjáratokba fogtak anélkül, hogy közben alternatív megélhetési forrást biztosítottak volna a máktermesztésből élő parasztok számára. A “drogmentes faluként” ünnepezt települések lakói a beszámolók szerint gyakran éheznek, alapvető orvosi ellátásra sincs pénzük. Ez nem csak humanitárius szempontból kétségbe ejtő, hanem megkérdőjelezi az irtóhadjáratok hatásainak fenntarthatóságát is, hiszen

az ópiumgazdaságból élő tömegek továbbra is az illegális drogpiacon kereshetnek megélhetést. A TNI is megerősíti azt az információt, hogy számos herointerjesztő bűnszervezet és gerillacsoport tért át az elmúlt időszakban az amfetamin típusú stimulánsok termelésére és forgalmazására. 2006-ban Thaiföld, Kína és Burma együttesen mintegy 50 ezer metamfetamin tartalmú tablettát foglalt le, ennek felét egyedül Myanmarban. A tanulmány szerint Thaiföldön 1,4 millió bahtos befektetéssel (prekursorok, laboratórium, a helyi hadurak lefizetése) mintegy 100 ezer tableta állítható elő, melynek piaci értéke 3,5 millió baht, és összesen mintegy 60 ezer USD hasznot hajt a befektetőnek. Az Arany Háromszögben gyártott drog beáramlása adhat magyarázatot az ausztráliai amfetamin-fogyasztási trendek növekedésére.

Egyetérthetünk Degenhartékkal abban, hogy valószínűleg a közeljövőben nem fog mindenkit megnyugtató magyarázat születni az ausztrál heroinhiány okaival kapcsolatban. Wodak azon megállapításával is egyetérthetünk, hogy a bűnüldöző szervek munkájának hatásait ritkán vizsgálják olyan tudományos kritériumok szerint, mint amelyeket az egészségügyi programokkal szemben általánosan elvárnak. Egy gyógymódot például egészen addig veszélyesnek minősítenek, amíg a megfelelő vizsgálatokkal be nem bizonyosodik az ellenkezője – az operatív rendőrségi akciók, lefoglalások pozitív hatásait ellenben pusztán spekulatív alapon feltételezik. Így míg a kereslet- és ártaomcsökkentő beavatkozások hatásairól terjedelmes szakirodalom áll rendelkezésre, a kínálatcsökkentés jórészt még mindig *terra incognita* a tudományos kutatás számára. Az egyes tagállamok mégis a kábítószerrel kapcsolatos költségvetésük nagyobb részét kínálatcsökkentésre fordítják, míg a gazdagon dokumentált hatékonyságú terápiás és ártaomcsökkentő programok állandó pénzhiánnyal küszködnek.

Irodalomjegyzék

- DeBeck, K. – Wood, E. (2008): Law enforcement and Australia's 2001 heroin shortage: Evaluating the evidence. *International Journal of Drug Policy*, 19: 287–290.
- Degenhart, L. és munkatársai, (2005): Evaluation explanations of the Australian 'heroin shortage'. *Addiction*, 100: 459–469.
- Degenhart, L. – Hall, W. (2008): Australian heroin seizures and the causes of the 2001 heroin shortage. *International Journal of Drug Policy*, 19: 293–294.
- Jelsma, M. – Kramer, T. (2008): *Withdrawal Symptoms: Changes in the Southeast Asian drugs market*. Transnational Institute: Debate Papers 16.
- Jiggins, J. (2008a): Australian heroin seizures and the causes of the 2001 heroin shortage. *International Journal of Drug Policy*, 19: 273–278.
- Jiggins, J. (2008b): The Australian heroin bubble. *International Journal of Drug Policy*, 19: 295–295.

- Small, W. és munkatársai (2008): Decline in needle exchange use in Vancouver, Canada coincides with the Australian heroin shortage. *International Journal of Drug Policy*, 19: 291–292.
- Weatherburn, D. – Lind, B. (1997): The impact of law enforcement activity on a heroin market. *Addiction*, 92: 557–569.
- Wodak, A. (2008): What caused the recent reduction in heroin supply in Australia? *International Journal of Drug Policy*, 19: 279–286.
- Wood, E. és munkatársai (2003): Impact of supply-side policies for control of illicit drugs in the face of the AIDS and overdose epidemics: Investigation of a massive heroin seizure. *Canadian Medical Association Journal*, 168: 165–169.